

İngiliz Başbakanı
Lloyd George'un
I. Dünya Savaşı Anıları

yayına hazırlayan
Ömer Hakan Özalp

işaret

İŞARET YAYINLARI: 229

Tarih - Hatıra

© İşaret Yayınları

Kitabın Orijinal Adı ve Yazarı

Umumi Harb'in Esrarı

Loyd Corc'un Harp Hatıratı

Lloyd Goerge

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. İsmet Uçma

Editör: Ali Uçma

Hazırlayan: Ömer Hakan Özalp

Dizgi - Mizanpaj: Ö.H.Ö.

Kapak: Yunus Karaaslan

Baskı - Cilt

Şenyıldız Matbaacılık Yay. LTD. ŞTİ.
Gümüşsuyu cad. no: 3/2, Topkapı/İSTANBUL
tel: (0212) 483 47 91
sertifika no: 11964

Mizanpaj Programı: QuarXPress

Karakter/Font: Utopia

Metin: 10 pt.

(Satır arası: 13.3 pt. *Paragraf arası:* 2 mm)

Dipnot: 8.5 pt. *(Satır arası:* 11.8 pt.)

ISBN: 978-975-350-362-4

Sertifika No

15826

1. bsk. İstanbul 2018

İŞARET YAYINLARI

Hobyar mah. Ankara cad.

Ünal Han, no: 21/1 Cağaloğlu - Fatih

tel: (0212) 519 17 28 - 528 30 63

fax: (0212) 528 30 59

isaret@isaretyayinlari.com.tr

www.isaretyayinlari.com.tr

İçindekiler

Takdim / 11

Mukaddime / 23

I. kısım

Loyd Corc nasıl başvekil oldu? / 25

Asquith taraftarı Liberallerin çıkaracağı müşkilat	27
Kabinelerin dahilî meclisi	28
Amele Fırkası	31
Amelenin istintakı (sorgulamaları)	33
Orduya karşı vaziyet.	35
Loyd Corc'un karşısında hayrette kaldığı muamma: Vinston Çörçil	36
Mak Kenna ile Runciman'ın evsafı (nitelikleri)	42
Sir Edvard Grey	43
Lord Lansdowne	45
Çemberlayn ve Baldvin	46
Harp kabinesi	49

İkinci kısım

Almanların tahte'l-bahr (denizaltı) taarruzu

ve İngilizlerin sıkışık vaziyeti / 51

İngiliz Bahriye Nezareti, kabile usulüne akıl erdiremiyor.	54
Bir delilik daha	56
Jellicoe'nun raporu.	59
Birkaç haftalık ihmal İngiltere'yi mahvedebilirdi	61
Yüksek amirallerin münnekitleri.	62
Jellicoe ve taarruzî harekât	64
İngiltere'yi denizciliği kurtardı	65
Yeni Bahriye nâzırı	67
Jellicoe'yu nasıl uzaklaştıracağız?!..	68
Alman tahte'l-bahrleri sıkıştırılıyor	69

İÇİNDEKİLER

İngiltere kurtları	70
İngiliz denizcilerinin zayıfatı	72
İngiltere'nin en büyük deniz mücadelesi	73
Abluka	76

Üçüncü kısım

İngiltere'de erzak sıkıntısı ve ihtilal tehlikesi / 79

Almanların ihraç ihtimali	81
Buğday kanunu	83
İngiltere, açıktan teslim olacak hale geldi	85
İngiliz milleti, yiyecekte nasıl kendiliğinden tasarruf yaptı	88
Erzak Nezareti	90

Dördüncü kısım

Wilson gene asker göndermiyor / 93

Reis-i cumhur ve gizli muahedeler	96
Wilson'un beyhude (boş) ümidi	98
Amerikan askerinin silahı yok	100
İngiliz-Amerikan kıskançlığı	101
Müttefiklerin mali müşkilatı	103
Amerika, askerinden evvel parası ile harbe hazırlandı	106
Reis-i cumhurun fikri	108
Harbin günlük masrafı	109
Amerika'nın şartı	111
Amerikan kıtaâtı (kıtaları)	112
Gazete kralı lord Northcliffe	113
Harpten nefret eden Wilson	116

(Beşinci kısım)

Harpte düşmanı şaşırtmanın

ve gafil avlamanın ehemmiyeti / 119

Fransız ve İngiliz generallerinin dik-kafalı(lı)ğı	120
A. 1914'te, Almanların Belçika üzerinden ileri hareketi	121
B. Marne Muharebesi	123
Çanakkale'deki muvaffakiyetsizlik (başarısızlık)	124
Brusilof'un taarruzu	124
C. Somme Muharebesi	126
İtalya'da baskın hareketi	128
Beyinleri donmuş Fransız ve İngiliz generalleri	130
Avusturya'ya müşterek hücum tasavvuru	131

İÇİNDEKİLER

Altıncı kısım

(Müttefiklere ortak hücum teklifi,

Roma Konferansı, general Sarrail ve Briand) / 133

General Sarrail'in aleyh (tarları) ve taraftarları.....	134
Sarrail'in Yunanistan'a hücum tasavvuru.....	137
Briand'ın nâtıka-perdazlık zaferi	139
Loyd Corc, İtalya cephesinde hücum yaptıramadı.....	141
Loyd Corc'un planı suya düşürüldü.....	144

Yedinci kısım

(İki tarafın kendi orduları arasındaki rekabet) / 147

Falkenhayn'ın planı.....	149
Almanya -Avusturya kıskançlığı	151
Kara Avrupası'nda İngiltere'nin aleti olanlar	153
Fransa'nın İtalya'ya karşı sinsi hareketi	154
Briand'ın İtalya'ya karşı tavrı değişti	156
Robertson'un fikri	158

Sekizinci kısım

(Fransız generali Jofer) / 161

Jofer'in meziyetleri ve noksanları	162
İnatçı bir muharip	164
Jofer'in plan iptilası	165
Aynı tipte üç general	167
Uzun müddet Jofer'i niye azledemediler?.....	169
Faydası olmayan mareşal asası	171

Dokuzuncu kısım

Fransız ordusunu felakete ve İngiliz

ordusunu mezara sevkeden general Nivelles / 173

Fransız başkumandanının çılgınlığı.....	176
Eski kanlı taarruzlara avdet (dönüş)	177
Bir istihkâmın destanı	179
Verdun zaferleri.	181
Şevk ü şâdı (sevinç ve coşku) seylâbı (seli)	182
Fransa'nın bitkin vaziyeti	184
Milad-ı İsa (İsa'nın doğum) günü kararlaştırılan kanlı muharebe	186
Büyük hücumun planı.....	187
Hayatî şart, baskın idi	188
Hücum gene felaketli surette iflas etti	189
Almanların müdafaa tahşidâtı (yığınağı)	190

İÇİNDEKİLER

Teahhur (gecikme), planı bozdu	193
Teahhurun sebebi	194
İngilizlerin çıkardığı vagon meselesi	196
Fransızlar İngilizlere kızıyorlar	197
Almanlar hatlarını geri çektiler	198
Hindenburg hattı	199
Almanların eline geçen mühim vesikalar	201
Fransızların cephe gerisindeki muharebe(leri)	202
Nivelle'nin planı vaktiyle yapılsaydı...	203
Nivelle'nin planı yerine düşünülen hareket	204
Hücum başladı	207
Fransız ordusunda isyan	208
Nivelle değiştirildi	210

Onuncu kısım

Rusya ihtilali / 213

Petrograd Konferansı	213
Rusya'daki dahili (iç) gerginlik	214
Çarın bir ihtarını	216
Lord Milner'in bürokratlığı	218
Rus askerinin inzibatı	219
İngiliz heyetinin raporu	220
Sir Corc Klerk'ın raporu	222
Miliukof ile Maklakof'un ricası	224
Fransızların akıl ve fikri Ren'de	225
Çarla mülakat (görüşme)	226
Tufan ve hükümet sefinesi (gemisi)	229
Çarlığın sukûtu	230
İhtilali yapanlar	233
Çarın gaddarlığı	234
Çarlığı Müttelikler kurtarabilirdi	235
Ciğerine kadar çürümüş bir rejim	236
İhtilale kimler istikamet (yön) verdi?	237
Kerenski	239
Rasputin kimdir?	240
Rasputin'in kehaneti	243
Rasputin'in ruhu	245
Çarlığın başka memleketlere benzemeyen hususiyeti (özelligi)	247
Rus ordusunun hatası	248

İÇİNDEKİLER

(Onbirinci kısım)

Türk-İngiliz muharebeleri /251

Filistin Seferi'ni kim yaptırdı?	254
Filistin'deki Fransız alakaları	258
Türk kuvvetleri	259
Türkiye'yi taksim (paylaşma) planı	260
Gazze önünde İngilizlerin muvaffakiyetsizliği (başarısızlığı)	262
Kudüs'ün işgali kararı	263
İngilizlerin Gazze'ye ikinci hücumu.	264
Mısır'daki İngiliz kumandanının tebdili (değiştirilmesi)	265
General Smuts'un parlak kabiliyeti	266
Harbiye Nezareti'nin çıkardığı müşkilat	267
Generalin mektubu	269
Murray'ın yerine Allenby	270
Falkenhayn Türk cephesinde.	272
Allenby iş-başında	274
İngilizler Bi'rü's-Seb'i aldılar	275
İngilizler Gazze'yi aldılar	276
Kudüs'ün sukûtu (düşüşü)	276

Onikinci kısım

Milletler Cemiyeti'nin ilk doğuşu / 279

Şark'tan gelen hakim (bilge)	282
İngiltere Irak'ı da istiyor	285
Amele Fırkası, Türk ve Alman yerlerini istemiyor	286
Cemiyet-i Akvam'ın ilk şekli.	288
İngiliz imparatorluğunun harpten sonraki şekli	289

Onüçüncü kısım

Henderson'un Rusya seyahati / 291

İngiliz sefiri	293
Sovyetler'den gelen adamlar	295
Kerenski'nin sukûtu (düşüşü)	296
Lenin ve Kerenski	297
Cihan sosyalist konferansı	298
Henderson'un hiddeti	301
Amele Fırkası ve kabine	302

Ondördüncü kısım

Rus İnkılabı İngiliz amelesine de bulaştı / 305

İngiltere'de ihtilal konferansı.	306
--	-----

İÇİNDEKİLER

İngiliz gemicileri	308
Amelenin şikayetleri	310
Amelenin askerlikten istisnası	311

Onbeşinci kısım

Son çar ve çariçe nasıl öldürüldü? / 315

İngiltere, çarı çağırıyor	318
İmparatoriçe ve Rasputin	320
Fransa'nın tavrı ve hareketi	322
Rusya hükümetinin kararsızlığı	326

Onaltıncı kısım

İtalyanların Kaporetto bozgunluğu / 329

Mâhirâne (ustaca) darbe	332
İtalyan generalleri	332
İtalyan kumandanlarının ehliyetsizliği	334
Almanların şöhreti	336
İtalyan ordusunun cesaretini artırmak için...	338
Rapallo toplantısı	340
İtalyan fırkalarının döküntüleri	341
Alman tahte'l-bahrleri	342
Konferans	343
İtalyan erkan-ı harbiye reisinin aczi	345
İtalyan başkumandanı değiştirildi	346
Orlando onbeş fırka istedi	348
Yollardaki firariler	350
İtalyanların zabıt zayıyatı	351
Tehlikeli noktalara hareket	353
Bütün İtalya, kar yağması için dua ediyor	354

Onyedinci kısım

Türk-İngiliz muharebelerinin ikinci safhası / 357

Arapların Osmanlı idaresinden memnuniyetsizliği	359
Cihad-ı mukaddes	360
Miralay (albay) Lavrens iş-başında	361
Irak'ta İngilizlerin ilerlemesi	363
Bağdat üzerine yürümek münakaşası	364
Kütü'l-Amâre lekesi	365
Bağdad'ın sukûtu	366
Ruslar ile birleşmek teşebbüsü	367
General Maude'nin koleradan vefatı	369

İndeks / 371

Takdim

Sömürgecilik, yayılcılık, misyonerlik gibi yöntemlerle son 3-4 yüzyıldır insanlığın başına adeta bir bela kesilen Batı sistemi ile, lügatlarında insaf ve merhamet yazmayan; hakkı ve haklılığı güc'e endeksleyen; güçlü olduğu sürece, kendisinde her istediğini yapma ve kimin elinde ve nerede olursa olsun her gördüğünü alma hakkı bulan; gözünü hırs bürüyüp kanaat nedir bilmeyen; hedefine ulaşma yolunda herşeyi mübah gören ve kendi çıkarından başka birşey düşünmeyen Batılılar, XX. yüzyıl içerisinde iki dünya savaşına sebep olarak, dünyanın yarısının yanıp yıkılmasına, onlarca milyon insanın öldürülmesine ve bir o kadarının da yersiz yurtsuz, vatansız kalmasına, ülkelerin-devletlerin dağılmasına ve pek çok şehrin ortadan kalkmasına yol açtılar.

İşte o dönemlerde, sözkonusu sistemin lokomotifi İngiltere olup, bahsi geçen savaşların ilki olan I. Dünya Savaşı'nın son yıllarında da (Aralık 1916 - Kasım 1918) bu ülkenin başında Lloyd George bulunmaktaydı.

1945'te ölen Lloyd George, sağlığında, bu dönemle ilgili anılarını kaleme alarak 1930'lu yılların başında yayımladı.

Hatıralar, aynı yıllarda, *Akşam* gazetesi tarafından tercüme ettirilerek tefrika şeklinde neşredildi.

19 Temmuz-8 Ekim 1934 tarihleri ve 5666-5747 sayılı nüshaları arasında 80 tefrika halinde yayımlanan metinde müter-

cim ismi bulunmamaktadır. Hatıra, gazete tarafından okuyucularına şu cümlelerle takdim edilir:

Loyd Corc'un hatıratı

Umumi Harp'te ve Mütareke zamanında cihan siyasetinde en büyük rolü oynayan devlet adamı, eski İngiliz başvekili Loyd Corc'tur. Loyd Corc, bu devirlerdeki vakaların içyüzünü çok iyi bilir.

Bunların arasında Çanakkale taarruzu, Arabistan kıyamı (isyanı), Yunanlıların Anadolu'ya asker çıkarması gibi, bizi çok yakından alakadar eden meseleler (de) vardır.

Loyd Corc, bir müddetten beri hatıratını neşretmeye başlamıştır. Bu mühim hatırat, birçok mesele ve hadiselerin içyüzünü meydana çıkarmaktadır.

Loyd Corc'un hatıratı, (...) gazetemiz(in) sütunlarında neşredilecektir.¹

Savaşın en civcivli bir döneminde, o günkü devletler manzumesindeki en önemli ve etkili aktörün başında bulunan bir kişinin söyledikleri, hatıraları, gözlem, yorum ve tesbitleri, elbette ki dost-düşman herkes için çok mühimdir.

Böylesi durumlarda, dostlardan ziyade düşmanların ne düşündüklerini, yazdıklarını öğrenmek daha yararlıdır. Düşmanın kendisi hakkındaki düşüncelerini öğrenmenin kişi ve devletler için ne derece önemli olduğunu herkes takdir eder. Satır aralarından çıkarılabilecek tesbitler, itiraflar hiçbir yerde bulunamayacak ve elde edilemeyecek değerde olup, –daha sonra dahi olsa– ne düşünüp neler planladıklarının ipuçlarını yakalamak bile başlı-başına bir kazançtır. Neyi nereden ve nasıl alması gerektiğini bilenler için, konusuyla ilgili her metin bulunmaz bir nimettir.

¹ *Akşam*, no , 5664-5665, 17-18 Temmuz 1934, s. 1.

Bu bakımdan, o gün de, bugün de düşmanımız olan bir sistemin bir süre başında bulunan Lloyd George'un, o tarihte dünyada, özellikle de İslâm dünyası ile Türkiye'de olup bitenlere nasıl baktığını bilmek bizim için çok kıymetlidir.

“Çanakkale taarruzu” ve “İstanbul ve Anadolu'ya ait gizli muahedeler”le “Türkiye'den zaptolunan arazinin geleceğinin, Milletler Cemiyeti'nin kurulmasındaki rolü”ne değinilen bölümlerin yanı-sıra, hatıraların iki bölümü doğrudan bizimle ilgilidir.

Bu bölümlerde şu konular işlenmektedir: Arabistan kıyamı (isyanı), Yunanlıların Anadolu'ya asker çıkarması; Türkiye'nin taksimi, Türk-İngiliz muharebeleri, birinci Filistin seferi, İngilizlerin Gazze yenilgisi, Kudüs'ün işgali, Cihad-ı Mukaddes ilanı, Osmanlı-Arap ilişkileri, miralay Lawrens, Şerif Hüseyin'in isyanı, Irak cephesi, Kûtü'l-Amâre yenilgisi, Bağdat'ın düşmesi; Filistin'de yahudi devleti kurulması.

Bencilik, çıkarıcılık, gurur, gücüne olan aşırı tutku gibi sebeplerle dünya savaşını çıkaran ve bütün bir dünyanın ateşler içinde kavrulmasına, milyonlarca insanın ölümüne, ülke ve şehirlerin yerle bir olmasına sebep olan devletlerin başında gelen İngiltere'nin savaş dönemindeki başbakanlarından Lloyd George'un bu savaşla ilgili hatıraları, şu bölüm ve konulardan oluşmaktadır:

1. İkinci temerküz kabinesinin kurulmasının ve eski kabinenin, entrika ve beceriksizlik yüzünden dağılmasının anlatıldığı birinci bölümde, bazı İngiliz devlet-adamları acı bir dille eleştirilmektedir.

2. İkinci bölümde, Almanların denizaltı saldırılarının İngiltere'yi teslim olma derecesine getirmiş ve varlığını tehlikeye atmış olduğu ve İngiliz amirallerinin dik-kafalılıkları ile Lloyd George'un, hariçteki uzmanların yardımı ile İngiltere'yi ve müttefiklerini yenilmekten ve mahvolmaktan kurtardığı anlatılmaktadır.

3. Üçüncü bölümde, İngiltere'nin erzak sıkıntısı ve açlık yüzünden çökmesine ramak kaldığına, bu yüzden her an bir ihtilal kopmasının beklendiğine ve problemin nasıl halledildiğine değinilmektedir.

4. Dördüncü bölümde, İstanbul'a ve Anadolu'ya ait gizli anlaşmalarla, Amerika harbe girdiği halde, Wilson'un, Avrupa'ya asker göndermeyi ertelemesinin İngiltere ve müttefikleri için ortaya çıkardığı ağır vaziyet anlatılmakta ve Wilson'un, savaşmak için değil, siyasi bir amaçla ve zoraki olarak harbe girdiği, bunun için de, asker göndermede ve onları teçhiz etmede son derece ihmalkarlık ve gevşeklik gösterdiği ve Amerika'nın mali desteğini temin hususunda çok güçlüklerle karşılaştığı izah edilmiştir.

5. Beşinci bölümde, Lloyd George'un Roma Konferansı'nda, tüm cephelerde Müttefiklerin stratejisini temelinden değiştirmek ve yeniden kurmak istemesinden ve –Marne ve Somme muharebeleriyle Brusilof'un Avusturyalılara yaptığı hücumlardan hareketle– savaşta düşmanı, hiç beklemediği baskın ve ani hareketlerle şaşırtmanın ve gafil avlamanın öneminden bahsedilmektedir.

6. Altıncı bölüm, –Lloyd George tarafından– İtalyan cephesinden, İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin, Avusturya üzerine ortak ve güçlü bir saldırı yapılması için toplanan Roma Konferansı'nın, İngiliz ve Fransız generallerinin kıskançlığı yüzünden sonuçsuz kalması ile, Almanya ve Avusturya başkumandanları arasındaki rekabete ve İngiliz ve Fransız kumandanlarının İtalya'ya karşı aldıkları saygısızca tavır ve hareketlere tahsis edilmiştir.

7. Yedinci bölümde, Avusturya başkumandanı mareşal Hötendorff'un, Avusturya ve Alman kuvvetlerinin İtalya üzerine ezici bir saldırı düzenlenmesine ilişkin teklifinin, Alman başkumandanı Von Falkenhayn tarafından nasıl reddedildiği ve Al-

man kumandanının, Verdun'da Fransızları ezmek için sarfettiği gayretlerin sonuçsuz kaldığı anlatılmaktadır.

8. Sekizinci bölümde, Fransız generali Jofer'in düşüşünden bahisle karakteri ve başarıları tahlil edilmektedir.

9. Dokuzuncu bölümde, Jofer'in yerine geçen Fransız generali Nivelles'in portresi çizilerek, onun uzağı görmeyen nazaranın, Fransız ordusunu, tamir kabul etmez bir felaketin kenarına, İngiliz ordusunun seçkin kısmını da çamurlu mezara götüren bir çılgınlık olduğu belirtilerek, ayrıntılı bir şekilde izah edilen büyük hücum planının nasıl sonuçsuz kaldığı ve Fransız ordusunda isyanlar çıktığı anlatılmaktadır.

10. Rus İhtilali'nin anlatıldığı ve başlıca simalarının portrelerinin çizildiği onuncu bölümde, Petrograd'a giden İngiliz elçilik heyetinin faaliyetleri münasebetiyle, Rusya'nın siyasi çöküş sürecine girdiği ve uçurumun kenarına geldiği, çarın Rus milletinden alakasının kesilmiş olduğu, çarlığın egemenliğinin çöküş zamanının yaklaştığı ve çarlığı yıkanların çariçe ile Rasputin olduğu belirtilmekte ve, çarlık Rusyası'nın devrilmesinin sebep ve âmilleri izah edilmektedir.

11. Türk-İngiliz muharebeleri ile, Kudüs'ün İngilizlerin eline düşmesiyle neticelenen Birinci Filistin Seferi'nin anlatıldığı onbirinci bölümde, Filistin harp sahasının, İngiliz generallerinin, açık meydan savaşlarındaki özel yetenek ve tecrübelerine uygunluğu isbata çalışılmakta; bu münasebetle, general Villiam Robertson, Fransa savaş cephesinde mümkün mertebe fazla sayıda İngiliz askeri bulundurmak amacıyla Filistin seferini geciktirmek ve çok önemli bilgileri İngiliz harp kabinesinden gizlemekle suçlanmakta ve Fransa'nın, Filistin pastasından pay sahibi olmak üzere, beslediği arzularından bahsedilmektedir.

12. Onikinci bölümde, Türkiye'den zaptolunan arazi ile Almanya'nın, Batılı müttefiklerin eline geçen sömürgelerinin ge-

leceğinin sözkonusu olması üzerine, barış şartlarının ve bu münasebetle de, Milletler Cemiyeti tasavvurunun, İngiliz imparatorluğu Harp Konferansı'nda ilk kez nasıl gündeme geldiği açıklanmaktadır.

13. Onüçüncü bölümde, inkılap unsurları ile temasta bulunmak üzere Rusya'ya gönderilen Henderson'un, dönüşünde, Rus İnkılabı'nın tesiri altında kalması yüzünden, arkadaşlarıyla fikir ayrılığına düşmesinden ve İngiliz harp kabinesinde derin ihtilaflar çıkmasından bahsedilmektedir.

14. 1917'de İngiltere'de işçi karışıklıklarının dehşet verici şekilde yayıldığı, Rus İnkılabı'nı selamlamak ve İngiliz demokrasisini Rusya'daki harekete uyduracak düzenlemeler yapmak üzere Leeds'te bir işçi konferansı düzenlendiğinin ve hükümetin bu hususta nasıl davrandığının anlatıldığı ondördüncü bölümde, Rusya'daki ihtilalin İngiltere'de nasıl taklit edilmek istenildiği ile İngiliz işçilerini savaşta grevlere sevkeden âmiller izah edilmiştir.

15. Rusya'daki ihtilal hareketinin son safhasının ele alındığı onbeşinci bölümde, son çar ve çariçenin nasıl öldürüldüğünden bahis ile, çar ailesinin İngiltere'ye getirilmesi için yapılan teşebbüslerin sonuçsuz kalmasının sebepleri izah edilmektedir.

16. Onaltıncı bölümde, İtalyanların Kaporetto'da uğradıkları müthiş yenilgi ile tüm İtalyan yarımadasını süpürüp götürecek olan taarruzu, İngiliz ve Fransız ordularının nasıl güçlkle durdurdukları anlatılmaktadır.

17. Onyedinci bölümde, "Türk-İngiliz muharebelerinin ikinci safhası"na yer verilmektedir.

Toparlamak gerekirse;

Eser, başta Lloyd George'un hükümeti ve başbakanlığı olmak üzere, döneme ilişkin çok ilginç ve önemli bilgiler içermektedir:

Milletler Cemiyeti'nin doğuşu; Türk-İngiliz muharebeleri;

Rusya ve Bolşevik devrimi, çarlık hanedanının öldürülmesi; Savaşan devletlerin ve Müttefiklerin mali, iktisadi, sınai durumları; İngiltere'nin erzak durumu ve savaş sırasında tarımda ve üretimi artırma yolunda alınan önlemler; Savaş kabineleri; I. Dünya Savaşı'nın gidişatı; Devletlerarası ilişkiler, anlaşmalar, krizler, borçlanmalar; Müttefikler arasındaki çekişmeler, anlaşmazlıklar, kıskançlıklar; İşçi hareketleri; Amerika'nın savaşa dahil olması; Asker, devlet adamı gibi pek çok kişiyle ilgili görüş, gözlem ve izlenimler...

Eserde, bu genel konuların yanı sıra daha özel hususlara da değinilmektedir. Örnek kabilinden sıralayacak olursak:

1. Türkiye'nin o tarihlerdeki ve yakın gelecekteki durumuyla da bire-bir örtüşebilecek bazı tesbitler:

“Hakikaten, Harb-i Umumi'de Rus ordusu, tarihteki benzerlerine uygun olarak, başlangıçta yalnız çar'ı değiştirmeyi düşünmüştü. Fakat, sonradan, rejim sistemini değiştirmek gibi bir hataya düşmüştür.”

“O zamanlarda, çarlık rejimini sırf kör, mürteşî, ehliyetsiz bir zulüm ve istibdat olarak nitelemek ve tahkir etmek, düşüncesiz bir moda olmuştu.” (Mister Çörçil)

2. Tecrübeli bir devlet adamının ağzından birtakım ibretlik tesbitler:

“Devlet adamlarının bir prensibi vardır: Görevini gücü dahilinde namuslu bir şekilde yerine getiren bir memuru, yerini tutacak daha güçlü bir adam bulunmadıkça, müşkilat zamanında beceriksizlik gösterdi diye görevden almazlar.”

“Silah kuvvetiyle hırslı emellerini elde etmeye bir defa karar vermiş olan büyük devletler, uluslararası uzlaşmalar ile kararlaştırılacak herhangi bir ‘silahların sınırlandırılması projesi’ni, cân u yürekten ve iyi niyetle kabul ve tatbik etmeye yanaşmayacaklardır.”

3. Askerin sivillere ve siyasetçilere bakışını yansıtan ibretlik tesbitler:

“Yüksek askerlerin nazarında, meyhaneciler ve mücrimler (suçlular) ile dost olmak, politikacılar ile ahbap olmaktan daha iyidir.”

4. Dönemin bilinmeyen veya az bilinen gerçekleri:

Alman denizaltılarının savaşın kaderi üzerindeki etkisi ve bunların verdirdiği kayıplar yüzünden, İngiltere'nin savaşı kaybetme noktasına gelmesi;

İngiltere'de 120-140 civarındaki günlük gemi trafiğinin 2.500 üzerinden hesap edilmesi gibi hükümet, siyasiler, askerler ve memurlarca yapılan stratejik hatalar;

Mesela, 1916 sonbaharında, ülkenin hasadını fazla tahmin eden Alman hükümeti, sivil halkın, kendisine tahsis olunandan daha fazla tükettiğini ancak 1917 Şubat'ında anladığında telaşa kapılarak, birdenbire, şehir halkının yiyeceğini büyük oranda keser. Ama, birkaç hafta geçmeden, morallerinin sarsılmış olduğunu görerek, ordu için ihtiyat olarak ayrılan erzakı şehir halkına dağıtmaya mecbur kalır. Bu küçük hesap yanlışlığı, Almanya'yı, daha 1917 yazının başlarında savaşta çökmekle karşı karşıya bırakır.

Amerikan hükümetinin, İngilizlerin Amerika'daki gemi tezgahlarına sipariş ettikleri 150 ticari vapura el koyması ve bunun iki devlet arasında krize yol açması; İngiltere'nin, son bir çare olarak, bu gemileri, savaşın sonunda iade etmek kaydıyla kiralamak istemesi, ancak Amerika'nın bunları vermemesi;

Amerika'nın savaşa Müttefiklerden aldığı ödünç silah ve uçaklarla girmesi;

Rusya'nın, demiryollarının yetersizliğinden dolayı çökme derecesine gelmesi;

Nakliye gemilerinin azlığının Müttefikler bloğunu mağlup olma raddesine getirmesi;

Müttefiklerce gönderilen bir heyetin 100 milyon İngiliz lirası borç-kredi isteğinin, Amerikalı bankerlerce, harp hummasının yol-açtığı megalomaninin bir örneği olarak değerlendirilmesi;

Kudüs zaferinin, çok ümitsiz bir durumda olan İngiliz milletin kuvve-i maneviyesini canlandırıp neşelendirmesi...

5. Aynı safta çarpışan Müttefik devletlerin siyasetleri, orduları ve komutanları arasındaki çekişme ve kıskançlıklara ait ipuçları Mesela, savaş esnasında, tanınmış bir Fransız devlet adamı “İngilizlerin Calais'te yerleşmelerine meydan bırakılmamalıdır. İngilizler, bir defa buraya yerleşecek olurlarsa, bir daha burasını Fransa'ya iadeyi hatırlarına bile getirmezler” derken, bir İngiliz devlet adamı da, Fransızlar hakkında şunları söyler: “Fransızların Yunanistan'ı ilhak etmeye karar verdiklerine inanmaktayım. Maksatları, Akdeniz'e tamamıyla hakim olmak ve İngiltere'nin Doğu ile olan ulaşım yollarını Fransa'nın keyfine tâbi kılmaktır.”

.....

Hatırat, bütün bunların yanı sıra pek çok da belge içermektedir.

Latin harfli olmasına rağmen, adeta Osmanlıca'dan yapılmış bir çevirim-yazı şeklinde olan eser yayına hazırlanırken;

Üzerinden ancak 80 yıl geçmiş olan Türkçe bir metnin günümüz nesli tarafından neredeyse anlaşılabilir hale gelmesinin acı ve utancı ile...

İsmi geçmeyen müterciminin emeğine hürmeten ve o günkü dilin daha sağlam ve oturaklı olmasından ve her tercüme ve

sadeleştirmenin bir tür tahrif olduğu gerçeğinden hareketle sadeleştirme yoluna gitmeyip, günümüzde az kullanıldığı için karşılığı akla ilk anda gelemeyecek ve yeni nesillerin anlamasında güçlük çekilecek kelimelerin karşılıkları parantez içerisinde verilme yoluna gidilmiştir.

Sayfa atlarına veya eserin sonuna konulacak lügatçenin, hem fayda, hem de kullanım açısından daha problemlı olacağını düşündüğümüzden bu yöntem tercih edilmiştir.

Parantez içi sadeleştirmeyi fazlalık ve hatta gereksiz görenler olabilir. Ancak, bu konuda, bunların, yeni nesil dikkate alınarak yapıldığını söylemenin yeterli olduğunu sanıyoruz. Bundan bir gayemiz de, gençlerin, zoraki değil, severek-isteyerek okumalarını ve bildikleri kelimelerden hareketle, eskiden kullanılan bu kelimeleri sevdirek kelime hazinelerine yeni sözcükler eklemektir.

Bunun yanı sıra;

Mütercimim cümle yapısına, üslubuna ve vurgulara dokunulmamıştır.

Düşmeler, kopukluklar ve eksiklikler parantez içleriyle giderilmeye çalışılmıştır;

Metnin orijinaline ait parantezler köşeli gösterilmiştir;

“Ceneral, ...lile, mıntaka, vait” gibi farklı yazılan kelime ve kullanımlar, “general, ...liyle, mıntıka, vaat” şeklinde kullanılmıştır;

“Çiflik, ras” gibi bazı özellikli kelimeler, dönemin imlasını göstermesi açısından “çif(t)lik, ras(t) şeklinde yazılmıştır.

İhtiyaç duyulan yerlerde dipnotlarla bilgi verilmiştir;

Yerince şapka kullanılmış, bazı eski kelimelerde ayın-hemze ayırımı yapılmıştır;

TAKDİM

Özel isimler, dönemindeki gibi kullanılmıştır;

İngilizce isimler, müterciminin tercihi üzere, daha ziyade Türkçe okunuşlarıyla yazılmıştır;

Tiresiz kullanılan tamlamalar tirelenmiştir;

Harf tashihleri ve yazım yanlışlarına tek tek işaret edilmeye-
rek, yalnızca manayı değiştirecek hatalar veya farklı kelimeye
dönüşmüş olanlar düzeltilerek, asıl metindeki halleri dipnot-
larda gösterilmiştir.

Eser resimlerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır;

Ve sonuna bir indeks eklenmiştir.

Sizleri bu önemli eserle başbaşa bırakırken;

Kültür yatırımcıları, dostlarım Mehmet Ruyan Soydan ve Si-
nan Tavukçu'ya;

Eseri yayımlayan İşaret Yayınları'ndan sayın İsmet Uçma a-
ğabeyimizle;

Editörlüğünü üstlenen sevgili Ali Uçma kardeşime;

Her zamanki titizliğiyle kapağını yapan Yunus Karaaslan kar-
deşime;

Dizgi ve karşılaştırmadaki yardımından dolayı eşim Şule Ö-
zalp'a;

Ve nihayet, basımından yayımına emeği geçen herkese te-
şekkürü borç bilirim.

Fatih
Temmuz 2017
Ömer Hakan Özalp

Mukaddime

Umumi Harp'te (I. Dünya Savaşı'nda) en büyük rol(ü) oynayanlardan biri ve belki (de) birincisi M. Loyd Corc'tu. Harbin devamında ve İngilizlerin bütün dünyayı Almanya ile müttefikleri aleyhine kaldırmakta ve İngilizlerle müttefiklerinin en zayıf zamanlarında vaziyeti kurtarmakta gayet mühim âmil (faktör) olan Loyd Corc, Harb-i Umumi'nin bütün esrarına (sırlarına) vâkıftır. Şimdi bu zat, Umumi Harb'in iç-yüzünü göstermek için hatıratını neşrediyor.

Bütün cihanın (dünyanın) derin bir alaka ve heyecan ile takip ettiği bu hatıratı, biz de bugünden itibaren muntazaman (düzenli olarak) nakletmeye başlıyoruz.

(*Akşam* gazetesi)

İndeks

- A**
- ABD, 59, 107, 108, 110
Adriyatik, 352
Aisne, 201, 202
Aix, 152
Akabe, 363
Akdeniz, 19, 104, 343
Akka, 260
Akşam gazetesi, 11, 23, 209, 360, 370
Albieri (general), 348
Aleksandr (I.), 238
Aleksandra (kraliçe), 322
Aleksiyef (Rus genelkurmay başkanı, general), 249, 317
Ali (Şerif Hüseyin'in oğlu), 361
Allenby (general), 252, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276
Alman bahriye kumandanlığı, 72
Alman cephesi, 183, 188
Alman esirleri, 83
Alman sempatzanı, 244
Almanlar, 13, 51, 53, 54, 58, 59, 60, 64, 70, 73, 75, 76, 81, 82, 83, 89, 113, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 134, 135, 148, 150, 152, 155, 166, 173, 177, 178, 180, 181, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 198, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 207, 230, 244, 299, 324, 329, 330, 332, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 351, 353, 354, 357
Almanya, 14, 15, 18, 23, 53, 70, 76, 77, 86, 88, 98, 106, 108, 147, 151, 152, 153, 156, 159, 161, 227, 230, 243, 253, 279, 280, 284, 285, 287, 288, 324, 331, 368
Alp dağları/Alpler, 333, 336, 339, 341, 342
Alsas, 155
Altıncı Fransız Ordusu, 123
Amerika, 14, 17, 18, 19, 64, 74, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 109, 110, 114, 115, 116, 117, 119, 183, 278, 287, 289, 298, 331
Amerika Ayan Meclisi Dışilişkiler Komitesi, 97
Amerika Birleşik Devletleri/Müttehit Hükümetleri, 59, 107, 108, 111
Amerika Hariciye Nezareti, 103
Amerika Hazine Nezareti, 107, 112
Amerika Maliye Nezareti, 103
Amerikalılar, 95, 96, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 113, 117, 293
Amerikan bağımsızlık harbi, 94, 104

İNDEKS

- Amerikan basını/matbuatı, 94
 Amerikan dahilî harbi, 32
 Amerikan Kongresi, 94, 96, 107, 108, 111
 Amiens, 130
 Amiens cephesi, 121, 131
 Anadolu, 12, 13, 14, 93, 96, 259, 260, 359
 Anglikan geleneği, 238
 Anvers, 123
 Arabistan, 12, 13, 360, 362
 Arabistan isyanı, 12, 13
 Arap ruhu, 367
 Araplar, 359, 360, 362, 363, 367
 aristokratlar, 237
 Arras, 194, 205
 Artois/Artoiste, 171, 182
 Asiago, 353, 354
 aşırı sol kanat, 296, 319
Askerler ve Devlet Adamları (Vil-yam Robertson'un eseri), 252
 Asquith, 25, 27, 28, 29, 31, 33, 35, 37, 42, 281, 282
 Asquith temerküz kabinesi, 35
 Asya, 152, 282
 Ateşçiler ve Gemiciler Birliği, 309
 Atlantik, 106
Aurum, aurum, 107
 Avam Kamarası, 84, 369
 Avrupa, 14, 32, 93, 104, 108, 111, 113, 153, 247, 280, 282, 330, 357
 Avustralya, 101, 270, 281, 282, 358
 Avustralya dominyonu, 270
 Avusturya, 14, 77, 106, 131, 133, 147, 151, 152, 155, 156, 159, 161, 230, 253, 293, 331, 336, 342, 351, 352, 353
 Avusturya cephesi, 133
 Avusturya-Alman hücumu, 150
 Avusturya-Macaristan, 153
 Avusturyalılar, 119, 124, 125, 129, 130, 131, 134, 148, 150, 153, 155, 157, 330, 332, 336, 337, 340, 342, 350, 351
- B**
- Bağdat, 13, 277, 364, 365, 366, 367, 369
 Bağdat Arapları, 367
 Bahriye Nezareti, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68
 Bahriye Nezareti harekât dairesi ta-arruzî (saldırı) kısmı, 63
 Baldwin, Stanley, 47, 46, 51
 Balfour, 29, 30, 37, 38, 49, 84, 93, 94, 95, 96, 97, 106, 114, 278
 Balfour Beyannamesi, 278
 Balfour kabinesi, 37
 Balkan Muharebeleri, 252
 Balkanlar, 134, 160, 167, 177, 183
 Baltık, 152
 Bark (Rusya Maliye bakanı), 334
 Barrow Komisyonu, 309
 Batı Avrupa, 32
 Batı devletleri, 141
 Batı sistemi, 11
 Batılı/Garplı müttefikler, 15, 143, 156, 162, 163, 165, 166, 167, 169, 173, 177, 183, 186, 189, 197, 198, 199, 200, 203, 213, 214, 235, 279, 285, 288, 291, 323, 329, 330, 338, 339, 357, 360
 Bauneman, Campbell, 39
 Belçika, 64, 121, 122, 123, 137, 166, 280, 331, 337
 Berehaven, 55
 Berlin, 367

İNDEKS

- Berthelt, 134
 Bikanir, 282
 Birinci Amerikan Fırkası, 113
 I. Dünya Savaşı, 11, 17, 23, 98, 107, 123, 243, 358
 Birinci Filistin Seferi, 13, 15, 279
 Birinci Gazze Muharebesi, 260
 Birinci Irak Seferi, 368
 Birinci İtalyan Ordusu, 346
 Birinci Marne Muharebesi, 123
 Birleşik/Müttehit Sosyalist Meclisi, 306
 Birmanya, 358
 Bi'rü's-Seb', 255, 256, 273, 275, 276
 Boche, 324
 Boer Harbi, 46
 Boerler (Hollandalı kolonlar), 46, 265, 266
 Bolşevik devrimi, 17
 Bolşevikler, 237
 Bolşevizm, 237, 296
 Bonar Low kabinesi, 37
 Borden, Robert (İngiliz kabinesinde Kanada mümessili, sir), 279, 290
 Borneo, 358
 Bornes, 301
 Brendizi, 352
 Briand (Fransa başvekili), 133, 134, 139, 140, 141, 156, 163, 182, 183, 185
 Britanya, 62
 Brusilof (general), 14, 119, 124, 125, 150
 Buchanan, Corc (İngiltere'nin Petrograd büyükelçisi, sir), 215, 292, 293, 294, 317, 319, 320, 322, 323
 buğday kanunu, 83, 85, 87
 Bukungam sarayı, 37
 Bulgaristan, 121, 253
 burjuvazi, 237
 Büyük Britanya, 307, 359
 Büyük Dominyon, 279
 Büyük Fransız İhtilali (Fransa İhtilal-i Kebiri), 169, 250
 Büyük Harp, 44, 119
- ### C
- Cadorna/Kadorna (İtalyan başkumandanı, general), 134, 141, 142, 143, 144, 145, 154, 155, 158, 159, 160, 177, 332, 334, 340, 345, 346, 347, 348
 Calais, 19, 104, 195, 197
 Canning (lord), 107
 Caporetto/Kaporetto, 16, 120, 130, 131, 150, 157, 329, 330, 332, 334, 336, 338, 339
 Carlyle, 282
 Carniola kömür havzası, 131
 Carson, Edvard (Bahriye nâzırı, Bahriye Nezareti birinci sivil lordu, sir), 28, 29, 30, 38, 47, 61, 63, 65, 66, 67, 68
 Castelman (general), 171
 Cecil/Sesil, Robert (lord), 30, 36, 49, 288
 Cemal Paşa, 274
 Cemiyet-i Akvam, 286, 287, 288, 289, 291
 Cenova, 342, 343
 Cerman imparatorluğu, 152
 Chantilly, 142, 176, 187, 190, 197
 Chantilly Müttefik askerî konferansı, 142, 143
 Chateau Thiery, 130
 Chemin des Dames/Daumes, 76, 176, 186, 341

İNDEKS

- Chetwode (Mısır kumandan vekili, general), 272, 273
- Churchill/Çörçil, Winston, 17, 29, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 84, 231, 232, 234, 235, 237
- Cihad-ı Mukaddes, 13, 360
- Cihan Harbi, 123, 171
- Ciyolitti (İtalyan devlet adamı), 335
- Clerk, G. R. (İngiliz Dışişleri Bakanlığı memurlarından), 222
- Commonwealth (İngiliz Milletler Topluluğu), 115
- Corc (kral, IV.), 247
- Corso boyu, 141
- Costenan (Fransız generali), 232
- cumhuriyet, 105, 266
- Ç**
- Çanakkale, 49, 360
- Çanakkale boğazı, 41, 258
- Çanakkale Muharebesi, 124
- Çanakkale taarruzu, 12, 13
- çarlık Rusyası, 15, 231, 232, 251
- Çemberlayn, Austen/Osten, 30, 36
- Çemberlayn, Joseph, 39
- Çemberlayn, Neville, 49
- D**
- dahili meclis, 28, 29
- D'Aosta (dük), 342, 346
- demokrasi, 16, 32, 105, 108, 306, 307
- Demokratik Kontrol Sendikası, 306
- d'Esperey (Franchet), 130, 171, 204, 205
- Devonport (erzak kontrolörü, lord), 88, 90
- Diaz (general), 342, 346, 353
- Dicle, 363, 369
- Dicle cephesi, 364, 365
- Disraeli, 28, 238
- Doğu Afrika müstemlekesi, 285
- Doğu/Şark, 19, 104, 183, 251, 282, 365, 366
- Doğu/Şark cephesi, 357, 363
- Doğu/Şark diplomasisi, 360
- Doğu/Şarkî Prusya, 123
- dominyonlar, 115, 285, 289
- Douglas Haig (başkumandan, general, sir), 67
- Doumergue, 224, 225, 226, 227, 228
- Dördüncü İtalyan Ordusu, 346
- Duma (Rus parlamentosu), 215, 216, 217, 219, 224, 229, 236, 237, 239, 245, 246, 296, 317
- E**
- Ekaterinburg, 315
- el-Ariş, 254, 255, 256
- élan, 227
- Erzak Kontrolü, 90, 91, 92, 283
- Erzak Nezareti, 90, 91
- F**
- Falkenhayn (Von, Alman başkumandanı, general), 14, 147, 149, 151, 152, 153, 154, 272, 273, 274, 277, 368
- Falmouth, 55
- Faysal (Emîr, Şerif Hüseyin'in oğlu), 361
- Felemenk, 280, 281
- Fiave nehri, 341
- Filaman/Flamand, 159, 355
- Filistin, 45, 252, 256, 257, 258, 260, 261, 264, 270, 277, 359, 368
- Filistin cephesi, 269, 273, 274
- Filistin harbi, 271, 272, 274
- Filistin harekâtı, 269
- Filistin meselesi, 268

İNDEKS

Filistin seferi, 13, 15, 251, 253, 254,
259, 263, 265, 267
Filistin'de yahudiler için milli yurt,
278
Flander/Flandr, 76, 159, 186, 194,
252, 338, 341, 355
Foch/Foş (general), 110, 154, 171,
172, 340, 345, 346, 347, 349, 350,
351, 353
Fransa, 15, 19, 67, 72, 91, 100, 104,
112, 120, 122, 131, 132, 133, 134,
135, 136, 139, 141, 143, 148, 149,
154, 155, 156, 157, 158, 159, 161,
162, 163, 167, 169, 172, 174, 177,
179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,
186, 194, 196, 201, 205, 206, 210,
211, 226, 227, 228, 230, 237, 250,
251, 255, 256, 258, 259, 260, 261,
262, 273, 275, 280, 298, 322, 323,
324, 326, 329, 331, 335, 337, 338,
339, 340, 341, 348, 353
Fransa cephesi, 148, 174, 177, 184,
251, 255, 341
Fransa Hariciye Nezareti, 260
Fransa harp kabinesi tahkik komis-
yonu, 201
Fransa mareşali asası, 172
Fransa Mebusan/Millet Meclisi, 210
Fransız cephesi, 187
Fransız Harbiye Nezareti, 197
Fransızlar, 15, 19, 95, 100, 104, 114,
121, 122, 123, 127, 141, 147, 148,
155, 156, 157, 158, 165, 167, 178,
179, 180, 181, 182, 184, 187, 188,
192, 197, 202, 205, 208, 209, 225,
258, 260, 293, 337, 340
French (başkumandan, lord), 83

G

Gallieni (general), 123
Galyahlar, 179
garp cephesi, 112, 120, 122, 124,
128, 129, 131, 177, 183, 194, 208,
231, 252, 259, 277, 293, 357
Gazze, 13, 262, 264, 265, 273, 274,
275, 276
Geddes, Eric (sir, İngiltere Bahriye
nazırı), 67, 68, 69
Gelibolu yarımadası, 124
George/Corc, Lloyd/Loyd, 11, 12,
13, 14, 16, 23, 25, 28, 31, 35, 36,
51, 52, 79, 84, 90, 93, 105, 119,
133, 141, 144, 145, 147, 161, 173,
184, 186, 213, 228, 251, 268, 279,
286, 291, 295, 301, 305, 315, 329,
334, 351, 360, 370
Gorlice, 125
Grant, 165
grev, 305, 306, 315
Grey, Edvard (İngiliz Dışişleri baka-
mı, sir), 29, 43, 44, 114, 260
Guçkof (fabrikatör), 238
Güney Afrika, 46, 265, 270
Güney Afrika Birliği Dominyonu,
265, 270
Güney Afrika Dominyonu, 280
Gürzon (lord), 30, 36, 49, 66, 284

H

Hades, 362
Haig, Douglas (İngiliz başkuman-
danı, general), 67, 105, 110, 120,
121, 154, 160, 165, 167, 170, 172,
178, 187, 192, 194, 195, 196, 197,
207, 252, 256
Haleb, 260, 261, 277, 368
Halil Paşa, 366

- Han yolu, 275
 Hankey, 134
 Harb-i Umumi, 17, 23, 32, 42, 51, 62, 75, 87, 98, 100, 102, 107, 108, 124, 128, 135, 147, 151, 161, 163, 169, 181, 226, 243, 248, 280, 286, 358, 370
 Hazine Nezareti, 47
 Headlam (İngiliz generali), 320
 Henderson (korvet kaptanı), 61
 Henderson, Arthur, 16, 32, 33, 34, 49, 286, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 305
 Hicaz, 360
 Hicaz demiryolu, 361, 362
 Hindenburg Hattı, 193, 199, 203, 204
 Hindistan, 255, 282, 283, 284, 358, 368
 Hintli prens, 282
 Hollanda, 280
 Hong-Kong, 358
 Hötzenendorff (Avusturya başkumandanı mareşal), 14, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155
 House, Edward Mandell (albay), 96, 115, 116
 Hububat yetiştirme kanun layihası, 84
 Hughes, W. M. (Galli), 281
 Hürriyet İstikrazı Kanunu, 111
 Hüseyin (Şerif, Mekke şerifi), 13, 358, 360, 361, 362
Hususi Kağıtlar (albay House'nin anıları), 97
 Hydrofen (Nash icadı), 69
- I**
- ılımlı sosyalizm, 229
 Inishtrahull, 55
 Irak, 13, 253, 255, 258, 260, 263, 277, 285, 359, 363, 365, 367, 368, 369
 Irak cephesi, 13
 Irak Seferi, 253
- İ**
- ihtilal konferansı, 306
 ihtiyarlara tekaüdiye (emeklilik) verilmesi, 29
 İkinci Fransız Piyade Fırkası, 200
 İkinci Gazze savaşı, 264, 270
 İkinci İtalyan Ordusu, 346
 ikinci temerküz kabinesi, 13
 ilm-i bâtunî (gizli ilimler, 246
 İngiliz Amele Konferansı, 302
 İngiliz Bahriye Nezareti, 54, 55, 56, 58, 70
 İngiliz bakanlar kurulu/meclis-i vükelâ, 37
 İngiliz demokrasisi, 16, 305
 İngiliz Doğu Afrikası, 267
 İngiliz harp kabinesi, 15, 16, 37, 47, 49, 50, 52, 54, 60, 63, 65, 66, 83, 102, 114, 217, 238, 251, 258, 260, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 279, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 291, 294, 295, 298, 299, 301, 302, 303, 305, 312, 318, 323, 365, 367
 İngiliz ihtilali, 309
 İngiliz imparatorluğu, 16, 52, 98, 263, 265, 266, 267, 268, 279, 281, 284, 285, 286, 287, 289, 291, 339, 349, 358, 359, 364, 367
 İngiliz imparatorluğu Harp Konferansı, 16, 291

İNDEKS

- İngiliz işçileri/amelesi, 16, 305, 315
İngiliz Milli Tayfalar ve Ateşçiler Birliği, 72
İngiliz parlamentosu, 27, 28, 30, 33, 47, 210, 247, 299
İngiliz sarayı, 33
İngiliz sulh-perestleri, 299
İngiliz-Fransız Konferansı, 133, 261
İngilizler, 13, 15, 18, 19, 46, 51, 70, 76, 86, 94, 96, 104, 106, 114, 122, 127, 131, 148, 150, 167, 184, 192, 194, 195, 196, 197, 205, 252, 257, 260, 262, 265, 275, 276, 277, 279, 284, 286, 293, 337, 357, 363, 368, 369
İngiltere, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 25, 28, 39, 43, 44, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 81, 83, 85, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 96, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 123, 126, 133, 137, 139, 148, 149, 153, 159, 163, 168, 185, 194, 217, 218, 223, 230, 237, 238, 244, 247, 260, 266, 267, 269, 277, 281, 283, 284, 285, 287, 289, 290, 291, 292, 294, 297, 298, 301, 303, 305, 306, 307, 308, 311, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 331, 335, 337, 338, 348, 353, 357, 358, 359, 363, 364, 365, 366, 367
İngiltere Bahriye Nezareti, 53, 60, 81
İngiltere bakanlar kurulu, 52
İngiltere dahilî meclisi, 28
İngiltere Dışişleri Bakanlığı (Hariciye Nezareti), 29, 33, 34, 36, 45, 49, 103, 107, 222, 254, 256, 265, 266, 267, 268, 273, 275, 308, 318, 319, 365
İngiltere Harp Komitesi, 25, 32
İngiltere harp meclisi, 47, 49, 68, 279, 282
İngiltere İmparatorluk Harp Konferansı, 281, 283
İngiltere Savunma Bakanlığı (Harbiye Nezareti), 33, 197, 268
İran, 277
İrlanda, 27, 55, 94, 96, 220
İrlanda Fırkası, 27
İsa'nın doğum günü, 186, 187
İşaret Yayınları, 21
işçi karışıklıkları, 16
İşçi Partisi/Amele Fırkası, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 45, 286, 291, 296, 298, 299, 302
İşçi Partisi/Amele Fırkası icra komitesi, 33, 298
işçi sınıfı, 250, 324
işçi/amele konferansı, 305
işçi/amele meselesi, 292
işçi/amele sendikaları, 306
işçi/amele şûrâları, 306
işçilerin/amelenin askerlikten istisnası, 311
İslâm dünyası/âlemi, 13, 358
İstanbul, 13, 14, 93, 96, 360
İstiklal Harbi, 360
İstirya yarımadası, 130
İsviçre, 233
İtalya, 14, 96, 97, 106, 121, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 141, 147, 148, 150, 151, 153, 154, 155,

İNDEKS

- 156, 157, 158, 159, 160, 161, 177,
183, 204, 205, 298, 329, 330, 331,
332, 333, 335, 338, 339, 340, 342,
343, 344, 345, 346, 347, 348, 349,
350, 351, 352, 353, 354, 355
- İtalya yarımadası, 329
- İtalyan cephesi, 14, 121, 129, 130,
135, 141, 142, 144, 145, 147, 150,
159, 204, 336, 339, 347, 350, 353,
354
- İtalyan Cephesindeki Harp* (Luigi
Villari'nin eseri), 144
- İtalyanlar, 16, 130, 131, 141, 148,
150, 155, 157, 329, 330, 336, 337,
339, 341, 342, 345, 348, 350, 351,
353
- İtilaf Devletleri, 191
- İvanof (general), 249
- İzonzo, 150
- J**
- jacquerie, 224
- Jellicoe/Yellicoe (birinci deniz lor-
du, amiral), 52, 53, 56, 58, 59, 60,
62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 283
- Joffre/Jofer (Fransız generali), 15,
94, 105, 110, 120, 121, 122, 135,
154, 160, 161, 162, 163, 164, 165,
166, 167, 168, 169, 170, 171, 172,
173, 174, 176, 178, 192, 194, 195,
206, 207, 210
- K**
- kadınlar teşkilatı, 306
- Kafkas Ordusu, 367
- Kahire, 262, 274, 275
- Kahire Intelligence Service Merke-
zi, 362
- Kanada, 114, 290
- Kanada dominyonu, 270
- kapı paspası hadisesi, 301
- Kara Avrupası, 153
- Karaaslan, Yunus, 21
- Karpatlar, 148
- Katolik kilisesi, 335
- Kayyo, 185
- Kelt ırkı, 179
- Kerenski, 229, 239, 241, 292, 296,
297, 298, 303, 321, 322
- Kiçner (lord, general), 121, 170
- Kirkwall, 55
- Kırım, 325, 326
- Kızıldeniz/Bahr-i Ahmer, 361, 362
- Klemanso, 185
- Kluck (Von, Alman generali), 122,
123, 136
- Knox (İngiliz ataşemiliteri, albay),
215, 216
- komünizm, 233
- konvoy sistemi/usulü, 54, 70, 73, 74
- Kromvell (Oliver), 266
- Kudüs, 13, 15, 19, 253, 258, 261, 263,
269, 270, 271, 274, 276, 277, 279
- Kuzey İrlanda, 55, 282
- Kuzey İtalya, 179
- Kuzey/Şimalî Almanya, 152
- L**
- Lafayette, 104
- Laibach, 131
- Lansdowne (lord), 30, 45, 46
- Laon mevkii, 207
- Lawrence/Lawrens, 13, 361, 362
- Lawrens, Mark, 13
- Layton, Wolter (sir), 217
- Leeds, 16, 305
- Leeds Konferansı, 306, 307, 308, 309
- Lenin, 229, 233, 240, 297, 298
- Lettow (Von, Alman general), 280

İNDEKS

- Liberal Parti/Fırkası, 27, 29, 36, 37, 45
liberalizm, 36
Liberaller, 27, 29, 30, 33, 36, 37, 42, 43, 45, 47, 225
Lincoln, Abraham, 101
Livadya, 320, 325, 326
Liverpool, 72
Lombardiya, 151, 333, 341
Londra, 107, 133, 182, 186, 197, 261, 267, 301, 322, 326, 360
Londra Konferansı, 182, 186
Long Walter, (Muhafazakarların reislerinden), 30, 36, 66, 85, 270
Lordlar Kamarası, 87, 91
Lorraine, 201
Lovof (prens), 238, 326
Low, Bonar, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 38, 49, 67, 299
Ludendorff, 162, 191, 192
Lui (Fransa kralı, XV.), 237
Lüksemburg, 280
Luneville, 113
Lyautey (Fransız Harbiye/Savunma bakanı, general), 134, 143
- M**
- Maan, 363
Macaristan, 153
Mackense, 126
Magdhaba, 257
Mak Kenna, 42
Makdonald hükümeti, 47
Makdonald, Ramsey (başvekil), 34, 47, 85, 298
makine devri harbi, 362
Maklakof, 224, 225
Malaka, 358
Mangin (general) , 171, 181
Manoury (general), 123
Manş denizi, 178
Marie (imparatoriçe), 322
Marius, 152
Marne, 131, 171
Marne Muharebesi, 14, 119, 123
Massey (Yeni Zelanda mümessili), 282, 290
Maubeuge, 167
Maude, Stanley (sir), 369
Mays Grevi, 312
Medine, 361, 362, 363
Mekke, 360, 361, 362
meşrutiyet, 237, 238, 247
Michelder, 204, 205
Micheler, 130
Milan, 354
Miliukof, 224, 225, 317
Milletler Cemiyeti, 13, 16, 279, 288
Milli Amele İcra Heyeti, 33
Milli Servis, 49
milli sigorta sistemi kanunları, 29
Milne (İngiliz ordusu kumandanı, general), 134
Milner (lord), 29, 30, 46, 49, 65, 85, 134, 213, 215, 218, 219, 220, 222, 224, 284, 286, 288, 306, 307
Mirabeau, 225
misyonerlik, 11
Mısır, 252, 254, 256, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 270, 271, 272, 273, 359, 361
Mısır Seferi, 252
Modano, 340
monarşi, 238
Mont Cenis tüneli, 341
Montagu, Edwin (Liberal nazır), 37
Monte Grappa, 353

İNDEKS

- Morgan Müessesesi, 111
- Muhafazakarlar, 27, 28, 29, 30, 31,
36, 38, 41, 45, 46, 47, 65, 66
- Mühimmat İmali Kanunu, 311
- Mühimmat Nezareti, 38
- Murray, Archibald (Mısır kumanda-
mı, general), 254, 255, 256, 257,
258, 259, 261, 262, 263, 264, 265,
270, 271, 274, 275
- müslümanlar, 358
- Müstakil Amele Fırkası, 306
- Mütareke zamanı, 12
- Müttefikler/Müttefikîn, 17, 18, 19,
72, 75, 76, 77, 96, 97, 98, 100, 103,
104, 106, 107, 109, 110, 111, 112,
120, 122, 128, 129, 130, 131, 133,
134, 135, 137, 139, 141, 142, 150,
154, 156, 166, 176, 192, 200, 202,
205, 214, 215, 216, 217, 224, 226,
228, 230, 235, 248, 285, 295, 296,
323, 332, 342, 347, 348, 352, 357
- Müttefikler konferansı, 214, 216
- N**
- Nancy, 113, 135
- Napolyon (Büyük), 107, 161, 165,
287, 336
- Neptün (deniz tanrısı), 62
- Neslie, Norman (Seyr-i Sefâ'in Ne-
zareti erkanından), 61
- Nev York, 233
- Nikola (Rus imparatoru, çar, II.),
216, 226, 234, 237, 238, 243, 246,
248, 250, 316, 323
- Nivelle (Fransız başkumandanı, ge-
neral), 15, 120, 154, 155, 158,
159, 160, 171, 172, 173, 174, 175,
176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
185, 186, 187, 188, 189, 190, 191,
192, 193, 194, 196, 197, 200, 202,
203, 204, 206, 207, 208, 209, 210,
213, 258
- Nivelle planı/usulü, 181, 187, 194,
197
- Noel, 186
- Northcliffe (gazete kralı, lord), 113,
114, 115, 116, 117
- O-Ö**
- Orlando, 340, 343, 344, 346, 348,
350
- Osmanlı, 264, 361, 362, 363, 364,
367, 368
- Osmanlı hükümeti, 252, 284, 360
- Osmanlı imparatorluğu, 357, 358,
359
- Osmanlı-Arap ilişkileri, 13
- Osmanlıca, 19
- Ostend, 64
- Özalp, Mehmed Nizameddin, 301
- Özalp, Şule, 21
- P**
- Padua, 353
- Painlevé (Harbiye nâzırı), 137, 204,
206, 339, 349
- Paleologue (Fransa'nın Petrograd
büyükelçisi), 225, 226
- Paris, 97, 122, 123, 172, 185, 222,
296, 298, 299, 301, 302, 324, 337,
354
- Paris büyükelçiliği, 222
- parlamento sistemi, 26
- Passchendaele Muharebesi, 121,
126, 177, 196, 208, 209, 256, 273
- Pershing, 172
- Peschiera, 351

İNDEKS

- Pétain (general, Fransa Harbiye nazırı), 77, 121, 130, 171, 172, 194, 204, 205, 210, 211
- Petersburg, 250, 292
- Petrograd, 15, 131, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 222, 223, 225, 226, 230, 231, 232, 235, 248, 250, 291, 293, 294, 303, 317, 318, 319, 322, 325
- Petrograd Konferansı, 213, 214, 230, 231, 232
- Piave, 346, 354
- Piave Hattı, 348, 352, 353
- Piave nehri, 353
- Picot (Jorj), 260, 261
- Pireneler, 179
- Plumer, 354
- Pola deniz üssü, 130
- Porro (general), 334, 345, 350
- Port Romanof, 327
- Prothero (Ziraat İdaresi başkanı), 80, 83
- Protopopof (Rusya başbakanı), 223, 229, 240, 246
- Prusya, 75, 152, 155, 287
- Prusyalılar, 152, 155
- R**
- Râbiğ/Rabeg limanı, 361, 362
- Rapallo, 340, 343
- Rapallo Konferansı, 344, 345, 346
- Rapallo Mülakatı, 334
- Rapallo toplantısı, 340
- Rasputin, 15, 214, 223, 228, 229, 233, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 249, 320, 321
- Reading (lord), 106, 108, 112, 295
- Refah, 255, 257, 275
- Ren nehri, 179, 225, 226, 227
- Rhondda (lord), 88, 91, 312
- Ribot (Fransa Maliye bakanı), 185, 261, 334
- Riboty (Fransız devlet adamı), 182
- Rice, Spring (İngiliz büyükelçisi), 116
- Richmond, Herbert (kalyon kaptanı, sir), 63, 65
- Rivyera, 341
- Robertson, William (İngiliz genelkurmay başkanı, sir, general), 15, 121, 134, 143, 144, 154, 158, 159, 160, 167, 181, 197, 251, 252, 253, 254, 256, 258, 259, 260, 268, 270, 271, 272, 333, 339, 340, 345, 347, 349, 366, 364
- Rochambeau, 104
- Rodzianko (Duma reisi), 215, 237, 246
- Roma, 14, 131, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 147, 150, 157, 182, 183, 330, 344, 354
- Roma Konferansı, 14, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 147, 150, 157, 182, 183, 344, 354
- Romanof hanedanı, 246
- Romanya, 120, 128, 162, 203, 331, 337, 357
- Runciman, 42, 85
- Rus aydınları, 245
- Rus cephesi, 203, 208, 227
- Rus İhtilali/İnkılabı, 15, 16, 213, 222, 228, 237, 239, 248250., 305, 307, 309
- Rus imparatorluk ailesi, 318, 321, 322
- Rus sosyalistleri, 294
- Rusilof (general), 249

İNDEKS

- Ruski (general), 249
 Ruslar, 107, 124, 125, 150, 217, 246, 357, 367, 368
 Rusya, 15, 16, 17, 18, 77, 86, 96, 97, 100, 103, 105, 107, 112, 134, 165, 203, 208, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 250, 284, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 303, 305, 306, 307, 309, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 331, 334, 337, 357, 358, 367
Rusya'daki Sefaretim (Corc Buchanan'ın hatıratı), 326
S
 Samsonof (Rus kumandanı, general), 123
 Samuel, Herbert, 43, 44, 45
 San Remo, 45
 sanayi amelesi, 309
 Sarraile (Balkanlar'daki Müttefik ordularını başkumandanı, general), 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139
 savaş kabineleri, 17
 Sazonof (Rus Dışişleri bakanı), 243
 Sedan hezimetini, 122
 Selanik, 134, 135, 137, 138, 141, 156, 255
 Selanik cephesi, 139, 273
 Seyr-i Sefâ'in (deniz trafiği) Kontrol müdürü, 54
 Seyr-i Sefâ'in Nezareti, 61
 Sırbistan, 120, 121, 126, 331, 337
 Sibiryâ, 235, 243
 Sicilya, 344
 silahların sınırlandırılması projesi, 17
 Sima (Amerikalı amiral), 58, 59
 Sina çölü, 262
 Sina yarımadası/şibih-ceziresi, 254, 255, 257
 Smuts (general), 265, 266, 267, 269, 270, 271, 280, 281, 289, 340
 Snowden/Snovde, Filip (İngiliz sosyalisti ve Maliye nâzırı), 34, 229, 239
 Somme, 14, 76, 82, 105, 119, 128, 176, 177, 182, 190, 195, 198, 200, 202, 203
 Somme Meydan Muharebesi, 14, 81, 126, 127, 162, 171, 178
 Somme yaylası, 128, 176, 190
 Sonnino (İtalyan devlet adamı, baron), 140, 340, 343, 344, 346, 350
 sosyalist konferansı, 296, 298, 299
 sosyalistler, 34, 217, 229, 239, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 306, 324
 Sovyet/Sovyetler, 292, 295, 296, 298, 326, 327
 Sovyet muhalefeti, 326, 327
 Soydan, Mehmet Ruyan, 21
 sömürge/müstemlekât imparatorluğu, 284
 sömürgecilik, 11, 15
 Sömürgeler Bakanlığı/Müstemlekât Nezareti, 283
 spurlos ver senkt, 71
 Stirya Alpleri, 329
 Stockholm/Stokholm, 296, 299, 300, 301, 302, 303
 Stockholm konferansı, 300, 303
 strateji/sevkü'l-ceyş, 61, 86, 123,

İNDEKS

- 142, 151, 153, 165, 173, 183, 189,
204, 259, 357, 369
- Sulh Cemiyeti, 288, 289
- Sundgan, 201
- Suriye, 255, 258, 260, 360
- Süveyş Kanalı, 252, 254, 257, 359
- Sykes, Mark (İngiliz mümessili, sir)
260, 261
- Ş**
- Şam, 253, 261
- Şampanya, 182
- Şampanya Muharebesi, 200
- Şarl (İngiltere kralı, I.), 237
- Şerif Hüseyin isyanı, 13
- T**
- “Tahte'l-bahr tehdidi ve İngiltere'-
nin erzak tedariki” (Amiral Jelli-
coe'nun raporu), 59
- Taranto, 352
- Tavukçu, Sinan, 21
- temerküz kabinesi, 13, 27, 31, 32,
35, 36, 37, 42, 45, 46, 49, 51, 79,
93, 254
- Thomas/Tomas, Albert, 34, 35, 105,
134, 136, 137, 140, 156, 157, 182,
183, 293, 295, 303
- Tory partisi, 238
- Toryler, 238
- Tötonlar, 152, 179
- Towshend, 366
- Trafalgar savaşı, 53
- Trans/Mavera-yı Kafkasya, 277
- Transval Muharebesi, 266
- Trentino, 147, 153, 205
- Triyeste, 155
- Troçki, 233
- Tsarskoe/Çarskoye Selo yazlık sara-
yı, 317, 320, 322
- Tuna vadisi, 179
- Turino, 341
- Türk-Alman kontrol ve hakimiyeti,
277
- Türk cephesi, 272, 275, 276
- Türk demiryolları, 259
- Türk-İngiliz muharebeleri, 13, 15,
16, 251, 357
- Türk köylüsü, 359, 360
- Türk ruhu, 367
- Türkiye, 13, 15, 17, 253, 260, 277,
279, 331, 358, 360
- Türkiye'nin taksimi, 13
- Türkiye'yi paylaşma planı, 260
- Türkler, 124, 255, 256, 257, 258, 259,
260, 262, 263, 264, 270, 272, 273,
276, 277, 359, 360, 361, 362, 363,
364, 365, 368
- U-Ü**
- U-35 Alman denizaltısı, 57
- Uçma, Ali, 21
- Uçma, İsmet, 21
- Ulster, 282
- Umumi Harb, 12, 23, 119, 217
- Ural dağları, 315
- Üçüncü Alman Ordusu, 200
- Üçüncü İtalyan Ordusu, 346
- Üçüncü Ordular Grubu, 202
- V**
- vagon meselesi, 196
- Vaşington, 107, 112, 114, 115
- Vaşington, Corc, 94
- Vaterlo, 336
- Vechi limanı, 362
- Venedik, 352
- Verdun, 15, 147, 149, 151, 152, 153,
154, 162, 173, 174, 177, 180, 181,
182, 183, 191, 195

İNDEKS

- Verdun Muharebesi, 121, 179
Vernon dağı, 94
Villari, Luigi, 144
Vitte (kont, devlet adamı), 243
Viviani, 94
- W**
- Webb, Sydney, 34
Wellington, 165
Williams, Handury (general), 320
Wilson (ABD cumhurbaşkanı), 14,
93, 96, 97, 98, 99, 101, 111, 115,
116, 117, 119, 133, 289
Wilson (İngiliz temsilcisi, yarbay),
362
Wilson, Havelack (İngiliz Milli Tay-
falar ve Ateşçiler Birliği katibi),
72
- Wilson, Henry, 219, 220, 221, 222,
333, 334, 340, 353
Wordle, 298
- Y**
- Yafa, 263
Yafa-Kudüs hattı, 276
Yakın Doğu/Şark, 357
yayımlacılık, 11
Yeni Zelanda, 282, 290, 358
Yeni Zelanda dominyonu, 270
Yunanistan, 19, 104, 134, 137, 138,
139, 284
Yunanlılar, 12, 13
- Z**
- Zeebrugge limanı, 64, 65
Ziraat İdaresi (Prothero başkanlı-
ğında), 80